

ATATÜRK'ÜN DEVLET ADAMLIĞI VE GELECEĞİ ÖNGÖRÜSÜ

Prof. Dr. İlker ALP*

Özet

Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasî bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu varlığa devlet denir. Devlet adamı ise, ileriye görebilen, çağdaş, zeki, dürüst, azimli, dirayetli, vatanını milletini seven, milli kültürüne sahip çıkabilen, engin bir tarih bilgisi ve şuuruna vâkıf olan kişidir. Bütün bu özellikleri haiz Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin çağdaş toplumlar seviyesine yükselmesi için, başta lâiklik olmak üzere her alanda köklü ve radikal değişiklikleri hayata geçirmiştir. Özellikle Türk dilini, tarihini, kültürünü öğretmek ve Türk gençliğinin milli şuurunu güçlendirmek üzere yaptığı yenilikler, bu köklü değişikliklerin ana nüvesini oluşturmuştur. Onun takip ettiği eğitim-öğretim ve kültür politikası, Türk tarihinin bölünmez bütünlüğü fikrini genç kuşaklara aşılabilir ve yaptığı yeniliklerle Türk milletinin çağdaş dünyada hak ettiği yeri almasının yolunu açmıştır. Şu halde bize düşen görev, eşsiz devlet adamı Atatürk'ün açtığı yoldan sapmadan yürümektir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Çağdaşlaşma, Devlet Adamı, Lâiklik, İnkılaplar

ATATURK AS A STATESMAN AND HIS FORESIGHT

Abstract

The entity formed by a nation or nations based on territorial unity is called a "state". Statesman is the person who is foresighted modern, intelligent, honest, resolute, strong, patriotic. He should also be equipped with national culture and knowledge of history and historical consciousness. Atatürk, who had all those qualities made many fundamental and radical reforms in every field so that Turkish nation could rise to the level of modern states. His innovations to teach Turkish language, history and culture and to develop national consciousness among Turkish youth form the main core of those reforms. The educational and cultural policy he pursued gave the idea of non-dividable anity of Turkish history to young generations. He also paved the road to its deserved place in the modern world for Turkish nation. Therefore it is a duty for us to follow the path that Atatürk, the unmatched statesman, opened.

Keywords: Atatürk, Modernisation, Statesman, Secularism, Reforms.

* Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Bir devlet; millet, toprak, millî hâkimiyet ve siyasî teşkilâtlanma gibi ana unsurlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla devlet, toplumların siyasî yönden ulaştıkları en yüksek aşamadır. Devlet yönetimi; siyasî, iktisadî, malî, askerî, içtimaî, sosyo-kültürel olarak birçok alanda faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu alanlarda yetişen ve çalışan elemanlar, devlet sektörünü meydana getirmektedir. Bu elemanlardan yetkili makamlarda bulunanlar, özellikle Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar, kuvvet komutanlıkları gibi görevleri üstlenenler, ne kadar vatanperver, ileri görüşlü, dirayetli, ehliyetli, dürüst, çalışkan, enerjik, aktif ve aynı zamanda yüksek zekâ seviyesine sahip, tarih, dış siyaset ve milletlerarası ilişkilere vâkif olurlarsa devlet yönetiminin işleme de o nispette verimli ve başarılı olmaktadır.

Atatürk, Türk tarihinin yetiştirdiği en büyük devlet adamlarından biridir. O, tarihî görevini tamamlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında baş mimarlık görevini üstlenmiştir. Atatürk, her şeyden önce Türk vatanını düşman işgâlinde kurtaran bir millî kahramandır. Meydana getirdiği Türkiye Cumhuriyeti'nden ise O'nun Mete Han, Bilge Kağan, İltiş Kağan, Selçuk Bey, Osman Bey gibi devlet kurucusu vasfını taşıdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca devleti kurduktan sonra, onu çağdaş devletler seviyesine ulaştırmak, modern, güçlü ve dinamik yapıya kavuşturmak için bir dizi ıslahat ve inkılâbı gerçekleştirmiştir. Özgüveni sarsılmış ve içtimaî yapısı zedelenmiş milletle, yanmış, yıkılmış, tahrip edilmiş ülkede, bu ıslahatlarla inkılâpların başlatılıp gerçekleştirilmesi oldukça zordur. Bunun için, uygun bir ortamın sağlanması lâzımdı. Yani mükemmel iç politikanın uygulanması ve tavizsiz bir dış politikanın takip edilerek barış döneminin yaşatılmasına ihtiyaç duyuluyordu. Bu ise, dirayetli devlet adamı niteliğine sahip olmakla, ileri görüşlülüğe, yüksek teşkilâtçılığa ve ince

diplomasiye dayalı, kararlı, şahsiyetli iç ve dış siyasetin uygulanmasıyla mümkündür. Atatürk bu konuya değinirken:

“... *Haricî siyaset bir heyet-i ictimaiyenin* (sosyal topluluğun) *teşekkül-i dâhilisi* (iç oluşumu - iç kuruluşları) *ile sıkı surette alâkadardır. Çünkü teşekkülü dâhiliye istinat etmiyen* (dayanmayan) *haricî siyasetler daima mahkûm kalırlar. Bir heyet-i ictimaiyenin* (sosyal topluluğun) *teşekkül-i daimisi* (devamlı oluşumu) *ne kadar kuvvetli, metin* (sağlam) *olursa, siyaset-i hariciyesi* (dış siyaseti) *de o nispette kavi* (güçlü) *ve rasîn* (dayanıklı) *olur.*”¹

“... *Siyaset-i hariciye* (dış siyaset), *teşkilât-ı dâhiliye* (iç teşkilâtlanma) *ve siyaset-i dâhiliyeye* (iç siyasete) *istinat ettirmek* (dayandırılmak) *zaruretindedir* (mecburiyetindedir), *yani teşkilât-ı dâhiliyesinin tahammül edemeyeceği derece-i vüs’atte* (genişlik derecesinde) *olmamalıdır. Yoksa hayalî, haricî siyasetler peşinde dolaşanlar, nokta-i istinatlarını* (dayanak noktalarını) *kendiliğinden kaybederler.*”²

demek suretiyle iç politikayla dış politikanın bir bütünün ayrılmaz parçaları olduklarını, dış politikadaki başarının ise iç yapılanma ve iç politikaya bağlı bulunduğunu belirtmiştir. Böylece, akılcı ve gerçekçi olan Gazi Mustafa Kemal, dışa yönelik hedeflerin hayalî ve devlet gücünün üzerinde olmaması gerektiğini, aksi hâlde bu teşebbüslerin dayanağı bulunmadığından başarısızlıkla sonuçlanacağını hatırlatmaktadır.

Türk İstiklâl Harbi’nin kazanılmasından sonra, Atatürk’ün kararlı tutumu sonucunda, 29 Ekim 1923 günü saat 20:30’da, TBMM, yeni Türk Devleti’nin bir Cumhuriyet olmasına karar vermiştir. Aynı tarihte Gazi Mustafa Kemal Paşa, oybirliği ile yeni Türk Devleti’nin ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir³. Ancak Mustafa

¹ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, C. II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s. 166.

² **A.g.e.**, s. 105.

³ **Türk İnkılâp Tarihi**, Kara Harp Okulu, Ankara 1986, s. 370-371.

Kemal Paşa'nın devlet adamlığı bu yüce görevle başlamamıştır. O, Harp Akademisi öğreniminden sonra, 1905'ten 1923 yılına kadar önemli mevkilerde görev yapmıştır. Örneğin Osmanlı Ordusu'nun çeşitli kademelerinde, Merkezi Şam'da olan 5. Ordu kıtalarında, Selânik'teki 3. Ordu Kurmay Heyeti'nde, katıldığı Trablusgarp Harbi'nde, Sofya ateşemiliterliği gibi diplomatik görevlerde, I. Dünya Savaşı'ndaki cephelerde, olağanüstü yetkilerle donatılmış 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a gitmesiyle birlikte başlayan Millî Mücadele döneminin ağır şartları içinde, Erzurum ve Sivas kongreleri başkanlıkları, TBMM Başkanlığı gibi görevlerde yetişerek tecrübe kazanmıştır. Demek ki, daha önceki ortam ve siyasî şartlar, Atatürk'ün bir devlet adamı olarak yetişmesinde başlıca etkenler olmuştur. Atatürk'ün büyük devlet adamlığı, O'nun Türkiye'nin meselelerine bakış açısıyla ve bunların çözümüne dair yaklaşım tarzıyla görülmektedir. Bu durum devletimizin çağdaş bir yapıya ulaşması için köklü değişikliklerin yapılması ile Türk milletinin mutluluk ve refahına yönelik alanlarda direktifler vermesiyle daha açık bir tarzda belirmektedir. Atatürk'ün devlet kuruculuğu ve devlet adamlığı vasfı O'nun askerî yönünden ayrı değişik bir özelliğidir. Hele O'nun profesyonel alanda askerliği seçmiş oluşu göz önünde bulundurulduğunda, “devlet adamlığı” yönünün önemi daha fazla artmaktadır.

Devlet adamlarında bulunması gereken vasıfların en önemlilerinden biri, yapılması düşünülen işlerin, önceden hazırlanacak plân ve programa göre yürütülmesidir. Ayrıca alınacak tedbirlerin öncelikle halkın acil ihtiyaçlarına çare bulacak tarzda olmasıdır. Atatürk, buna uygun bir liderdir. Devlet işlerini plân ve program dâhilinde yapmaktaydı ve öncelikle halkın menfaatlerini düşünmekteydi. Henüz cumhuriyetin kurulmasından önce, 6 Aralık 1922'de Ankara'da, gazetecilerle yaptığı bir konuşmada, bu görüşünü şu şekilde ifade etmektedir:

“Çalışmalarımız, senelerce takip ve tatbik edilecek bir programa dayanmadıkça başarısızlığa mahkûmdur. Objektif olduğu kadar, milletimizin acil

*ihtiyaçlarına çare bulacak bir programa dayanmayan ıslahat teşebbüsleri, şahsî ve keyfî olmaktan kurtulamaz. Herhangi bir programın uzun bir çalışma devresine rehber olması için, memlekette bütün vatanseverlerin ona yardımcı olmaları gerekir.*⁴

Atatürk, milletimizi çağdaş toplumların, ülkemizi de gelişmiş devletlerin düzeyine çıkarmayı temel hedef olarak tespit etmiştir. Söz konusu hedefe en kısa zamanda ulaşmak amacıyla ise yoğun bir faaliyete başlayarak siyasî, idarî, sosyo-kültürel, iktisadî, hukukî ve diğer alanlarda köklü değişiklikler yapmıştır. Bu çerçevede, geleneksel Türk devlet idare etme tarzına uygun olan “lâiklik” ilkesini benimsemiştir. Bunun sonucunda **5 Şubat 1937** tarihinde, (3115 Sayılı Kanun ile) Anayasamızın ikinci maddesine “**Türk Devleti’nin lâik olduğu**” ifadesi eklenerek bu ilke resmileştirilmiştir. Bu suretle lâiklik ilkesi, anayasamıza Türk İnkılâbı’nın temel taşı olarak girmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin idarî yapısını belirleyen ana unsurlar arasında yer almıştır⁵. Böylece devlet yönetimi ile dinî işler kanunlarla birbirinden ayrılmıştır. Halkımız da kendi dinî inanışlarını uygulamada serbest bırakılmıştır. Fakat son yıllarda olduğu gibi, Atatürk döneminde de kökleri dışarıda bulunan bazı aşırı dinî unsurlar, ateistler veya Marksist Leninistler gibi yabancı ideoloji mensupları, “lâikliğin dinsizlik olduğu”(!) imajını vererek konuyu istismar etmeye çabalamışlardır. Bu yüzden Atatürk, çeşitli tarihlerde, farklı yerlerde yaptığı konuşmalarla lâiklik anlayışıyla din konusuna açıklık getirmeye, yanlış anlamaları gidermeye ve tahriklere sed çekmeye çalışmıştır. 1923 ile 1930 yılları arasında din ile lâikliğe dair yaptığı konuşma ve açıklamalardan bazıları şöyledir:

⁴ Muzaffer Erendil, **İlginç Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk**, Ankara 1988, s. 308.

⁵ Ayferi Göze, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Devrim Tarihi**, İstanbul 1989, s. 467; Cemal Avcı, “Atatürk, Din ve Lâiklik”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. VI, S. 18, Ankara Temmuz 1990, s. 491.

*“Lâiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.”*⁶

*“Lâiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, hakiki dindarlığın gelişmesi imkânını temin etmiştir. Lâikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler, terakkinin (gelişmenin) ve canlılığın düşmanları ile gözlerinden perde kalkmamış şark kavimlerinin fanatiklerinden başka kimse olamaz.”*⁷

*“Din vardır ve lâzımdır. Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkân yoktur. Yalnız şurası var ki din, Allah ile kul arasındaki bağlılıktır.”*⁸

*“Türkiye Cumhuriyeti’nde, her reşid dinini intihabda (seçmekte) hür olduğu gibi, muayyen (belirli) bir dinin merasimi de serbesttir. Yani, ayin hürriyeti masundur (koruma altındadır). Tabiatı ile ayinler, asayiş ve umumî adaba mugayir (aykırı) olamaz; siyasî nümayiş (gösteri) şeklinde de yapılamaz. Mazide çok görülmüş olan bu gibi hallere, artık Türkiye Cumhuriyeti asla tahammül edemez.”*⁹

*“Din, bir vicdan meselesidir. Herkes, vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve tefekküre (düşünce ve düşünmeye) muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamağa çalışıyor, kaste ve fiile dayanan taassupkâr (tutucu) hareketlerden sakınıyoruz. Mürtecilere asla fırsat vermiyeceğiz.”*¹⁰

⁶ Atatürkçülük, Atatürk’ün Görüş ve Direktifleri, (Birinci Kitap) Genelkurmay Başkanlığı, (Millî Eğitim Basımevi), İstanbul 1988, s. 110-111.

⁷ A.g.e., s. 110-111.

⁸ A.g.e., s. 452-453.

⁹ A.g.e., s. 110-111.

¹⁰ A.g.e., s. 110-111.

*“Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi, ne bir din, ne de bir mezhep kabulüne icbar edebilir (zorlayabilir). Din ve mezhep hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz.”*¹¹

Yukarıdaki ifadelerden de görüldüğü gibi Atatürk, lâikliğin bilimsel ve çağdaş tanımını yaparak konuyu millet ve devlet açısından ele almıştır. O'nun anlayışına göre lâiklik, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması ve vatandaşların din, vicdan ve ibadet özgürlüğüne sahip olmasıdır. Lâiklik asla dinsizlik değildir. Tam tersine gerçek dindarlığın gelişmesine, bireylerin özgürce din seçebilmesine ve halkın dinî ibadet ile merasimlerini yerine getirmesine imkân vermektedir. Hatta dinsiz milletlerin varlıklarını sürdürmekte zorluklarla karşılaşacaklarını, dolayısıyla dinin gerekli bir müessese olduğunu da belirtmektedir.

Ancak din ve mezheplerin; hiç bir zaman siyasî vasıta olarak kullanılmalarına, istismar edilmelerine, gerici faaliyetlere zemin teşkil etmelerine, ibadetlerin de genel asayiş ve ahlâk kurallarına aykırı olmalarına veya siyasî gösteri şeklinde yapılmasına izin verilmeyeceğini belirtmektedir. Özetle millet ve devlete zarar verecek nitelik kazanmalarına, diğer bir ifade ile “dinin siyasallaştırılmasına” müsaade edilmeyeceğini kararlı bir tarzda vurgulamaktadır.

Memleketimizdeki kıyafet kargaşalığına son vermek ve Batı medeniyetindeki gelişmeleri bir bütün olarak ülkemize aktarılabilmek için, çağdaş toplumların kullandığı medenî kıyafeti de benimsemek gerekliydi. Bu amaçla Ulu Önder, **Kıyafet Kararnâmesi**'ni yürürlüğe koymuş ve **Kıyafet İnkılâbı**'nı gerçekleştirerek bugünkü modern giyime öncü olmuştur. Türklerin taktığı fes, Avrupalılar tarafından bir başlıktan ziyade Osmanlıların ve değişmez doğu zihniyetinin bir sembolü olarak kabul edilmekteydi. Bu yüzden Ulu Önder, öncelikle

¹¹ A.g.e., s. 110-111.

fesin değiştirilmesine dair talimat vermiştir. Zaten Atatürk, **25 Ağustos 1925**'te **Kastamonu** ve **27 Ağustos 1925** tarihinde **İnebolu**'ya yaptığı seyahatlerde halkı başı açık ve elinde şapkayla selâmlamıştır. Böylece şapka inkılâbının ilk işaretini kamuoyuna vermiştir.

Büyük Kurtarıcı, **27 Ağustos 1925** tarihinde, **İnebolu**'da, söylemiş olduğu nutukta, giyilmesi uygun olan kıyafet ve şapkaya dair fikrini şöyle ifade etmiştir:

*“Turan kıyafetini araştırıp ihya eylemeye (canlandırmaya) mahal (gerek) yoktur. Medenî ve beynelmilel (milletlerarası) kıyafet bizim için çok cevherli (değerli), milletimiz için lâyük bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, üstünde pantolon, yelek, gömlek, kravat, ceket ve tabii bunların tamamlayıcısı olmak üzere siperli serpûş (başlık), bunu açık söylemek isterim, bu serpûşun ismine şapka denir.”*¹²

25 Kasım 1925'te “Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Bu tarihten sonra şapka ve kasket, Türk milletinin başlıkları olmuştur. Bu yenilik ve medenî kıyafet değişimi halk arasında kısa bir zaman içinde benimsenmiştir. Bundan sonra cübbe, sarık ve fesin giyilmesi de yasaklanmıştır.

30 Kasım 1925 tarihinde (677 Sayılı Kanun'la) tekke, zaviye, türbe ve benzerleri kapatılmış, bunlarla ilgili ünvanların kullanılması yasaklanmıştır. Aynı şekilde milletin inancının istismarının önlenmesi için bütün tarikatlarla birlikte, şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük, gaipten haber vermek, murada kavuşturmak

¹² Mustafa Selim İmece, *Atatürk'ün Şapka Devrimi'nde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri (1925)*, Ankara 1959, s. 46; Hamza Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara 1990, s. 284; *Türk İnkılap Tarihi*, s. 454.

maksadıyla muskacılık gibi ünvan ile sıfatların kullanılması, bunlara ait hizmetlerin yapılması ve bu ünvanlarla ilgili elbiselerin giyilmesi engellenmiştir¹³.

Bu arada kadınların çarşaf ve peçeyi atarak modern bir kıyafete geçmeleri, inkılâpların genel gelişimi içinde ve halkı zorlamadan olmuştur. Kadınlarımız, haklarına kavuştukça, ortaçağ kıyafetini atmışlardır. Modern ve rahat edebilecekleri biçimde giyinerek ülkenin kalkınması ve toplum yapısının gelişmesi için yürütülen çabalarda erkeklerin yanındaki yerlerini almışlardır. Bu da Türk İnkılâbı'nın akılcı, gerçekçi ve modern yönünü gösteren başka bir somut örnektir¹⁴.

3 Aralık 1934 tarihli kanunla, din adamlarının, dinî kıyafetlerini yalnız ibadet yerlerinde ve dinî törenlerde giyebilecekleri belirtilmiştir. Bu kanuna istinaden İslâm, Hıristiyan ya da Musevî din adamları, dinî kıyafetlerini her günkü hayatta kullanamayacaklardı. Yalnız her dinin en yüksek dinî temsilcisi, örneğin Diyanet İşleri Başkanı veya Patrik, dinlerinin kıyafeti ile dolaşabilecekti. Böylece lâik devlet anlayışıyla, hem dine karşı olan saygı gösterilmiş, hem de kıyafet kargaşası kesin biçimde sona erdirilmiştir¹⁵.

Büyük Önder Atatürk'ün direktifiyle, milletlerarası ilişkilerde zorluklara yol açan, iktisadî ve ticarî işlemlerde uyumsuzluk yaratan uzunluk ve ağırlık ölçüleri, tarih ve saat birimleri de değiştirilmiştir. Yerlerine gelişmiş devletler tarafından kullanılan ve milletlerarası ilişkilerde benimsenen esaslar getirilmiştir. Örneğin:

26 Aralık 1925 tarihinde kabul edilen kanunlarla, Hicrî ve Rumî takvimler kaldırılarak Milâdî takvim getirilmiş ve alaturka saat yerine milletlerarası saat usulü

¹³ Tekke, zaviye ve tarikatların Şeyh Sait isyanında rolü olduğu görülmüş ve Şark İstiklâl Mahkemeleri bunların kapatılmasına karar vermiştir. Hamza Eroğlu, *a.g.e.*, s. 283.

¹⁴ **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Atatürk İnkılâpları**, 1/2, Yüksek Öğretim Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 80; Ahmet Mumcu, **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, Ankara 1974, s.177-178.

¹⁵ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s. 177; **Türk İnkılap Tarihi**, s. 456.

uygulanmıştır. Ayrıca **1 Haziran 1935**'te yürürlüğe giren bir kanunla hafta sonu tatili Perşembe ve Cuma'dan, Cumartesi ve Pazar'a alınmıştır.

20 Mayıs 1928'de Arap rakamları terkedilerek milletlerarası ilişkilerde kullanılan rakamlar kabul edilmiştir.

1 Nisan 1931 tarihinde eski ağırlık ve uzunluk ölçüleri değiştirilmiştir. Öyle ki; arşın, okka, endaze, dönüm, kantar, çeki, batman, kile gibi belirli olmayan ve bölgeden bölgeye farklılık gösteren eski birimler kaldırılmıştır. Çağdaş ölçü birimleri olan ve onlu usule göre düzenlenmiş metre ile kilo esası kabul edilmiştir. Böylece hem ülke dâhilinde ağırlık ve uzunluk ölçülerinde tek bir sistemin uygulanması sağlanmış, hem de milletlerarası ilişkilerde ticarî ve iktisadî işlemlerde mevcut olan zorluklar ortadan kaldırılmıştır¹⁶.

Milletimizin gelişmesi ile çağdaşlaşması, elbette ki yalnız ağırlık ve uzunluk ölçüleri gibi bazı birimlerin alınması veya dış görünüş ve kıyafet değişikliğiyle gerçekleşemezdi. Esas itibarla kültür ve bilgi düzeyinin yükseltilmesi gerekiyordu. Bu ise ancak Türk dilinin, Türk tarihinin, Türk kültürünün öğrenilmesi ve millî şuurun güçlenmesiyle mümkündü. Atatürk bu yönde köklü çalışmaların yapılması için talimat vererek **15 Nisan 1931**'de **Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti** (Türk Tarih Kurumu)'ni ve **12 Temmuz 1932** tarihinde **Türk Dili Tetkik Cemiyeti** (Türk Dil Kurumu)'ni kurdurmuştur. Ancak bugün olduğu gibi, o dönemde de, sosyal alanlardaki çalışmaların, özellikle dil ve tarihin, milletimiz ve memleketimiz için önemini anlayamayacak seviyede bulunanlar vardı. Aynı şekilde millet ile devletimize zarar vermeyi hedefleyenler, yüksek bilgi düzeyinin, gelişmiş millî şuurun, güçlü millî birlik ve beraberliğin, kendi art niyetli emellerine engel teşkil ettiğini düşünerek karşı gelmişlerdir. Bunların yersiz tenkitleri üzerine, Gazi Mustafa

¹⁶ Hamza Eroğlu, a.g.e., s. 286.

Kemal 29 Ekim 1933 tarihinde, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'nde yaptığı bir konuşmada Türk dili ve tarihiyle meşgul olmasındaki amacını şöyle açıklamıştır:

*“İşitiyorum, benim dil ile tarih ile uğraştığımı gören bazı kısa düşünceli vatandaşlar, ‘Paşa’nın işi yok, dil ile, tarih ile uğraşmaya başladı.’ Diyorlarmış ... Yağma yok ... Benim işim başımdan aşkın... Ben bugün ileri bir Türkiye kurmaya ne kadar çalışıyorsam, yarının Türkiye’sinin temellerini atmaya da o kadar dikkat ediyorum.”*¹⁷

Mustafa Kemal; din, coğrafi bölge, rejim veya hanedana bağlı olan tarih anlayışının kaldırılmasını, bunun yerine ilmî esaslara dayalı ve Türk milletini temel alan millî tarih bakış açısının getirilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede Türk tarihinin, anavatanımız olan Orta Asya’dan başlatılarak, Büyük Hun İmparatorluğu, Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular, Osmanlılar, Türkiye Cumhuriyeti paralelinde, bir bütünlük içinde, ele alınmasının gerektiğini şöyle vurgulamıştır:

*“Bizim milletimiz derin bir maziye maliktir. Bu düşünce bizi elbette altı, yedi yüzyıllık Osmanlı Türklüğünden, Selçuklu Türklerine ve ondan evvel bu devirlerin her birine müsavi olan büyük Türk devletlerine kavuşturur.”*¹⁸

Atatürk, atalarımızın tarih boyunca kurdukları devletleri ve yarattıkları büyük medeniyetleri tetkik ederek Türklüğe ve dünyaya bildirmenin bir borç olduğuna işaret etmiştir. Çocuklarımızın zengin tarihî geçmişimizi ve ecdâdımızın başarılarını öğrendikçe gelecekte daha büyük işler yapmak için kendilerinde manevî kuvvet bulacaklarını da belirtmiştir. Ayrıca “Türk’ün unutulmuş büyük medenî vasfı ve kabiliyeti”nin bundan sonraki gelişmesi ile geleceğin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir medeniyet güneşi gibi doğacağını şu sözlerle dile getirmiştir:

¹⁷ İsmet Bozdağ, *Atatürk’ün Sofrası*, İstanbul 1975, s. 142-143.

¹⁸ Aydın Taneri, *Türk Kavramının Gelişmesi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983, s. 30.

“Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümûllü medeniyetlere de sahip olmuşlardır. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdâdını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendisinde kuvvet bulacaktır.”

“Asla şüphem yoktur ki, Türk’ün unutulmuş büyük medenî vasfı ve kabiliyeti bundan sonraki inkişafı ile âtinin yüksek medeniyet ufkundan yeni bir güneş gibi doğacaktır... Ne mutlu Türküm diyene.”¹⁹

Yukarıdaki ifadelerden de Atatürk’ün takip ettiği kültür politikasının, “*Türk milletinin, Türk tarihinin ve Türk kültürünün Türklerin tarih sahnesine çıktıkları günden itibaren günümüze kadar bölünmez bir bütünü*” teşkil ettikleri temeline dayandığı açıkça görülmektedir. Nitekim bu görüşünü ebedileştirmek amacıyla, tarihte kurulan Türk devletlerinin sembolü olarak, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanlığı Forsu**’nun yürürlüğe girmesini emretmiştir. 1934 yılında kanunlaşan bu forsta tarihte kurulan Türk devletleri (*Büyük Hun İmparatorluğu, Batı Hun İmparatorluğu, Avrupa Hun İmparatorluğu, Akhun İmparatorluğu, Göktürk İmparatorluğu, Avar İmparatorluğu, Hazar İmparatorluğu, Uygur Devleti, Karahanlılar Devleti, Gazneliler Devleti, Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Harezşahlar Devleti, Altınordu Devleti, Büyük Timur İmparatorluğu, Babür İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu*) 16 yıldızla ve *Türkiye Cumhuriyeti* güneşle gösterilmişlerdir²⁰.

Atatürk’ün talimatıyla, eğitimle öğretimin kolaylaştırılması ve yaygınlaştırılması için, 23 Mayıs 1928’de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir “dil

¹⁹ Afet İnan, **Mustafa Kemal Atatürk’ten Yazdıklarım**, (MEB 1000 Temel Eser), İstanbul 1971, s. 111; **Atatürk’ün Söylev ...**, C. II, s. 319; **Atatürkçülük ...**, s. 358-359; **16 Türk Devleti**, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1 Ekim 1984.

²⁰ Bahaeddin Ögel, “‘16 Türk Devleti’ Hakkında”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 4, İstanbul 15 Nisan 1987, s. 53-54.

encümeni” kurulmuştur. Bu bilim heyeti, Türkçe’nin özellikleri ile ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran incelemeler yapmıştır. Sonuçta kullanımı zor olan ve Arap harflerinden meydana getirilen Osmanlıca’nın yerine, yeni bir **Türk Alfabeti** hazırlanmıştır. Türkçe’nin yazılıp okunması için daha elverişli olan bu **Türk Alfabeti**, Latin esasına dayalı olmakla birlikte, Türk dilinin özelliklerini karşılayan harf ve işaretleri de içermiştir. Böylece **1 Kasım 1928**’de (1353 Sayılı Kanun’un TBMM’de kabul edilmesiyle) yeni **Türk Harfleri Hakkındaki Kanun** yürürlüğe girerek **Harf İnkılâbı** gerçekleşmiştir. Kanun uyarınca bütün devlet yazışmaları **1 Ocak 1929**’dan itibaren yeni Türk harfleri ile yapılacak ve **1929 Haziran** ayından sonra da ülkemizde Arap harfleri kullanılmayacaktı. Böylece büyük başarılar elde edilen okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Ocak 1929’da açılan (16-45 yaş arası herkesin katılabileceği) **Millet Mektepleri** sayesinde bir milyona yakın vatandaşımız aynı yıl içerisinde okuma yazma öğrenmiştir. Türk harflerinin kabulü, büyük inkılâbımızın en önemli gelişmelerinden birisidir. *Türkçe’nin zenginleşmesi, okuma-yazma kolaylığının sağlanması, basılan kitap sayısının birden bire artması* hep bu inkılâbın sayesinde.

Türkçe’nin sesli yapısına uygun bir şekilde hazırlanan yeni Türk Alfabeti, dilimizdeki yabancı kelimelerin arındırılmasında da etkili olmuştur. Millî tarih anlayışıyla birlikte, kültürümüzün temelini, meydana getiren, ifade ve düşünce tarzını oluşturan dilin de millîleştirilmesi zorunluydu. Dildeki millîleşme, inkılâp anlayışına da güç kazandıracaktı. Bu yüzden dil inkılâbı, Türk İnkılâbı’nın temel prensiplerine de uygundur. Gazi Mustafa Kemal, dilimizi büyük ölçüde etkileyen ve halkımız tarafından benimsenmeyen Arapça, Farsça ve diğer yabancı dillerden gelen kelimelerin yerine, Türkçe karşılıklarının kullanılması taraftarıdır. Çünkü O’na göre, Türkçe en zengin dillerden biridir. Her çeşit ilmî metin Türkçe’nin üstün ifade gücü ve akıcı üslûbuyla yazılabilir. Ayrıca dilin millî ve zengin olması millî duyguların

gelişmesini de sağlamaktadır. Bu çerçevede, Türk milletine, dilini bütün yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmasına dair talimat vermiştir. Böylece 1932 yılında gerçekleştirilen **dil inkılâbı** ile *millî bir dil politikası* takip edilmeye başlanmıştır. Bu konuda, Gazi M. Kemal imzasını taşıyan ve Atamızın kendi el yazısı ile kaleme aldığı (Sadri Maksudî Arsal'ın "**Türk Dili İçin**" başlıklı çalışmasına dâhil edilen) 2 Eylül 1930 tarihli görüş ve direktifleri şöyledir:

"Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında (gelişmesinde) başlıca müessirdir (etkendir). Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil şuurla işlensin.

Ülkesinin yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.

Gazi M. Kemal"²¹

Atatürk, dildeki bağımsızlığın, bilim ve kültürün gelişmesini sağladığını, bu gelişmenin ise siyasî bağımsızlığı pekiştirdiğini bilmektedir. Dolayısıyla dilde yapılacak inkılâpla, tam bağımsızlığa kavuşmanın mümkün olacağı kanaatindedir. Bu yüzden 1 Kasım 1932 tarihinde TBMM'nin "Dördüncü Dönem İkinci Toplanma Yılına Açarken" yaptığı konuşmada:

*"Türk dilinin, kendi benliğine, aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilâtımızın dikkatli, alâkalı olmasını isteriz."*²² şeklinde verdiği talimatla, anadilimizin yabancı kelimelerden arındırılarak aslındaki güzelliği ile zenginliğine kavuşturulması için, yasama ve yürütme organları dâhil olmak üzere, bütün kamu kurum ve kuruluşlarını görevlendirmiştir.

²¹ **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, 1994/2, S. 515, Kasım 1994, s. 379; Ömer Asım Aksoy, **Dil Gerçeği**, Ankara 1982, s. 130.

²² **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. 1, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s. 390.

Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduğu 1923 yılından itibaren, millî menfaatlerimiz doğrultusunda bağımsız ve tarafsız bir dış politika takip etmiştir. Ancak bu politikada, diğer devletlerin tutum, davranış, siyasî tercih ve hedeflerinin değişebileceğini göz önünde bulundurarak sadece kendi milletine ve devletinin gücüne güvenmiştir. Konuyla ilgili olarak:

“... Bu dakikada güvenmeye değer olan politika, kendi varlığımıza dayanmaktadır ...” diyerek devletimizin kuvvetli bulunmasının gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim NATO çerçevesinde yer almamıza rağmen, 1990'lı yıllardan itibaren müttefiklerimizin ülkemize karşı takip ettikleri politikadaki değişiklik, kendi varlığımıza dayanarak millî menfaatlerimizi savunabilecek güce ulaşmamızın zorunlu olduğu tarzındaki Atatürk'ün değerlendirmesini doğrulamaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, Meclisin açılışı nedeniyle 1 Mart 1922'de yaptığı diğer bir konuşmada:

*“... Dış politikamızda, başka bir devletin haklarına bir saldırı yoktur. Ancak halkımızı, yaşayışımızı, memleketimizi, namusumuzu savunuyoruz. Savunacağız ...”*²³ ifadesini kullanarak bütün milletlere dostluk elini uzatmıştır. Dost olmayanlara da boyun eğilmeyeceğini, memleketimizi, vatandaşlarımızı ve millî çıkarlarımızı her ne pahasına olursa olsun koruyacağımızı belirtmiştir.

9 Eylül 1922 tarihinde, Yunan Ordusu'nun İzmir'de denize dökülmesiyle sonuçlanan İstiklâl Savaşı, bugünkü millî sınırlarımızın temel hatlarını belirlemiştir. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla ise askerî alanda kazanılan zafer, milletlerarası platformda tasdik edilmiş ve Türk milleti siyasî, iktisadî bağımsızlığını kazanmıştır.

²³ Muzaffer Erendil, a.g.e., s. 309.

Atatürk'ü lider ve büyük devlet adamı yapan en belirgin özelliklerinden birisi mantığını, heyecanının önüne alabilmesidir. Nerede durulacağını çok iyi bilen Atatürk, maceralara atılmadı, gerçekleşmesi şüpheli olan ve zararlı sonuçlara yol açabilecek hedeflere yönelmedi. O, bütün imkânları kullanarak ve yalnız kendi milletin gücüne dayanarak **Mîsâk-ı Millî** sınırlarımızı gerçekleştirmeye çalışmış, ülkemizin siyasî bağımsızlığını sağlamış ve birçok alanda baskı unsuru olan kapitülasyonların kaldırılmasında etkili rol oynamıştır²⁴.

Gazi Mustafa Kemal, ülkesini kalkındırmak, halkının iktisadî seviyesini yükseltmek, milletine daha mutlu bir hayat ve daha güvenli bir gelecek temin etmek için komşu ve diğer devletlerle dostluk antlaşmaları yapma taraftarıdır. Bu çerçevede Türkiye, 1921'de Afganistan, 1923'te Arnavutluk, 1921 ve 1925'te Sovyetler Birliği, 1925'te Bulgaristan ve Yugoslavya, 1926'da Fransa, 1926 ve 1930'da Yunanistan ile dostluk anlaşmaları imzalamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kurulduğundan itibaren, dünya barışının sağlanması amacıyla milletlerarası işbirliğine aktif bir tarzda katılmıştır. Bu politikanın etkisi ile ülkemiz, **1932** yılında **Milletler Cemiyeti**'ne üye olmuştur. Böylece devletimiz için milletlerarası platformda en önemli gelişmelerden biri gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin barışsever ve iyi ilişkiler kurma yönünde takip ettiği aktif dış politikasının sonucunda ise, **1934**'te (Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında) **Balkan Antantı** ve **1937**'de (Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında) **Sadabad Paktı** da imzalanmıştır²⁵.

²⁴ Fahir Armaoğlu, "Tarihî Perspektif İçinde Mîsâk-ı Millî'nin Değerlendirilmesi", **Mîsâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 20-21.

²⁵ Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih 1789-1960**, Ankara 1975, s. 654-655, 665.

Gazi Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurduktan sonra, 1938 yılına kadar takip ettiği barışçı, tutarlı, yapıcı millî siyaset ile ülkemizi bölgesinde ve dünyada güvenilen, sözü dinlenen, saygı duyulan bir devlet haline getirmiştir. Türkiye'yi dünya devletleri arasında itibarlı, onurlu bir üye yapmış ve devletin sonsuza kadar yaşaması için gerekli olan önlemleri almıştır.

Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılma süreci gibi, Türk tarihinin en buhranlı dönemlerinden birinde eğitim-öğretimini tamamlamış ve önemli görevlerde bulunmuştur. Bu yüzden, ülkeyi felâkete sürükleyen, halkını hüsrana boğan savaşlardan daima kaçınmıştır. Hayat tecrübesi, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyıllarında yaşanan (1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, 1911-12 Trablusgarb Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1914-18 I. Dünya Savaşı gibi) feci mağlubiyetler ve büyük acılar, O'na bu konuda tedbirli olmasını öğretmiştir. Bu yüzden, bütün anlaşmazlıkların barış yolu ile çözümü, Atatürk'ün takip ettiği temel ilke olmuştur. Bu ilke doğrultusunda "*Yurtta sulh, cihanda sulh için çalışıyoruz.*"²⁶ anlayışına önem vererek diğer devletlerle olan anlaşmazlıkları öncelikle barış içinde, ama millî menfaatlerden taviz vermeden, millî politikalar çerçevesinde çözüme çalışmıştır. Bununla birlikte, milletin bağımsızlığı ve yüksek çıkarlarının gerektirmesi hâlinde, savaşı göze almaktan dahi çekinmemiştir. Örneğin ülkemizin can damarını teşkil eden Boğazlar ile yurdumuzun ayrılmaz bir parçasını oluşturan Hatay'ın devletimize dâhil edilmesinin aşamaları incelendiğinde bunu açıkça görmekteyiz. 1923'te Lozan Barış Antlaşması'yla Boğazlara konulan bütün sınırlamalar, Atatürk'ün yürüttüğü dâhiyane siyaset ve üstün gayretleri sonucunda, 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile kaldırılmış ve Türkiye'nin bölge üzerindeki hâkimiyeti kabul edilmiştir. Aynı şekilde Atatürk'ün talimatı doğrultusunda sürdürülen faaliyetler sonucunda, 23 Haziran 1939'da Fransa

²⁶ Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C. IV, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1991, s. 608.

ile yapılan Ankara ve Paris antlaşmalarına istinaden Hatay da Anavatan'a katılmıştır. Böylece, Büyük Önder Atatürk'ün barışçı, azimli, kararlı tutumu ve yüksek dış politikası sayesinde, tam bağımsızlık ile çelişen bu ihtilâflar barışçı yollarla, ama Mîsâk-ı Millî ilkeleri ve millî menfaatlerimiz doğrultusunda çözümlenmiştir²⁷.

Mustafa Kemal Paşa, XIX. ve XX. yüzyıllarda (Enver Paşa gibi), ileri gelen bazı önemli şahsiyetlerden farklı olarak, devletimizi ilgilendiren hususlarda hissî hareketlerden kaçınmıştır. O, Türkiye'nin siyasî, iktisadî, malî, askerî ve diğer imkânlarıyla orantılı olarak kararlar alıp yürürlüğe koymuştur. Devlet gücünün üzerindeki emellerin peşinde koşmanın veya uygulanamayan politikaları uygular gibi görünmenin milletimizi perişan edebileceğini ve vatanımızı felâketlere sürükleyebileceğini bilmektedir. Bu konuda Atatürk, 1 Aralık 1921'de, Bakanlar Kurulu'nun görev ve yetkisini belirten kanun teklifi münasebetiyle yapılan görüşmelerde:

“Efendiler;... Büyük hayaller peşinden koşan, yapamayacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Efendiler; büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husûmetini (düşmanlığını), garazını (nefretini), kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine celbettik (çektik). Biz Panislâmizm yapmadık. Belki ‘yapıyoruz, yapacağız’ dedik. Düşmanlar da, ‘yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!’ dediler. Panturanizm yapmadık! ‘Yaparız, yapıyoruz dedik, yapacağız dedik’ ve yine ‘öldürelim’ dediler! Bütün dâva bundan ibarettir. Efendiler, bütün cihana havf (korku) ve telâş veren mefhûm (kavram) bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhûmlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize olan tazyîkâtı (baskıları) tezyîd etmekten ise (arttırmaktansa) haddi tabîye (tabîî duruma), haddi

²⁷ İlker Alp, “Mîsâk-ı Millî”, Mîsâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998, s. 217-219.

meşrua (meşru duruma) *rücu edelim* (dönelim). *Haddimizi bilelim. Binaenaleyh* (bundan dolayı) *Efendiler, biz hayat ve istiklâl isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı ibzâl ederiz* (esirgemeyiz!)”²⁸ şeklinde yaptığı konuşmadan akılcı, mantıklı ve gerçekçiliğiyle bir devlet adamında bulunması gereken en önemli hasletlere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte tespit edilecek millî hedefler ve millî siyaset çerçevesinde hareket edilmesinin gerektiğini de her vesilede vurgulamıştır. Ayrıca millî siyasetimizin; hırslı emellerden kaçınarak, dâhili teşkilâtlanmaya uygun, kendi kuvvetimize dayalı ve milletimizle ülkemizin menfaatleri doğrultusunda belirlenerek uygulanmasının mecburiyetine işaret etmektedir. O, daha 1920 yılında:

“*Bizim vuzûh* (açık) *ve kabiliyet-i tatbikiye* (uygulanabilme kabiliyeti) *gördüğümüz meslek-i siyasî* (siyasî yol), *millî siyasettir. Dünyanın bugünkü umumî şerâiti* (şartları) *ve asırların dimağlarda* (hafızalarda) *ve karakterlerde temerküz ettirdiği hakikatler* (biriktirdiği gerçekler) *karşısında hayalperest olmak kadar büyük hata olamaz. Tarihin ifadesi budur; ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir.*”

“*Milletimizin, kavi* (güçlü), *mesut ve müstakarr* (istikrar içinde) *yaşayabilmesi için, devletin tamamen millî bir siyaset takip etmesi ve bu siyasetin, teşkilât-ı dâhiliyemize tamamen mutâbık* (uygun) *ve müstenid* (dayalı) *olması lâzımdır. Millî siyaset dediğim zaman, kasedtiğim mâna ve medlûl* (kavram), *şudur: Hudûd-ı milliyemiz dâhilinde, her şeyden evvel kendi kuvvetimize müsteniden* (dayanarak) *muhafaza-i mevcudiyet ederek* (varlığımızı koruyarak) *millet ve memleketin hakiki saâdet ve umrânına* (bayındırlığına) *çalışmak ... Alelülak* (genel olarak) *tûl-i emeller* (hırslı, hayalî emeller) *peşinde milleti işgâl ve*

²⁸ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C. I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s. 216.

izrâr (zarar) *etmemek ... Medenî cihandan, medenî ve insanî muâmeleye ve mütekabil* (karşılıklı) *dostluğa intizâr etmektir* (bakmaktır).²⁹ sözleri ile inkârı mümkün olmayan bu gerçekleri dile getirerek millî siyasetin oluşturulmasında temel alınması gereken ana prensipleri kamuoyuna ve yeni nesillere aktarmaktadır.

Ancak Atatürk, 1919'da başlattığı Millî Mücadele'nin, hem Türkiye'nin geleceğini belirleyeceğini, hem de bütün mazlum milletlere örnek teşkil edeceğini bilmektedir. Dolayısıyla emperyalistlerin, kendi sömürgelerine emsâl teşkil etmemesi için, bütün güçleriyle direnecekleri kanaatindedir. Bu görüşünü 1922 yılında şöyle ifade etmiştir:

*“Türkiye'nin bugünkü mücadelesi, yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi ... Çünkü savunduğu fikirler, bütün mazlum milletlerin, bütün doğunun davasıdır.”*³⁰

Atatürk, yalnız devletine bağlı, milletini seven, hayatını Türk varlığı için adayan bir lider değil, aynı zamanda gerçekçi, önder ve dirayetli bir devlet adamıdır. O, bilgili, ileri görüşlü, hadiseleri önceden tahmin edebilecek ve gelişmeler karşısında sağlıklı değerlendirmeler yaparak çözümler üretebilecek yüksek zekâ seviyesine sahiptir. Nitekim Atatürk, toplumların sosyo-kültürel yapılarını, milletlerin psikolojik durumlarını ve ülkelerin jeopolitik-jeostratejik konumlarını incelemiş, siyasî ve iktisadî gelişmeleri yakından takip etmiştir. Bunun sonucunda, XX. yüzyılın sonlarında meydana gelebilecek, hatta XXI. yüzyılda da devam edebilecek gelişmeleri öngören Atatürk, II. Dünya Savaşı'nın çıkacağını ve bu savaşın galip taraflarını çok önceden tahmin etmiştir. Hatta bu savaşta Almanya'nın ikiye bölüneceğini ve Sovyetler Birliği'nin en kazançlı çıkacağını söylemiştir. Örneğin, Amerika'lı **General Mc. Arthur**, yayınladığı **“Hatıralarında”**, **“Büyük**

²⁹ Kemal ATATÜRK, **Nutuk**, C. II, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1981, s. 436-437.

³⁰ Muzaffer Erendil, **a.g.e.**, s. 310.

devlet adamlarından biri” olarak tanıdığını ifade ettiği Atatürk’le, **1933**’te **Ankara**’da yaptığı görüşmeden bir kısmını şöyle anlatmaktadır:

*“Atatürk, Ankara’da karşılaşmamızda bana: ‘Almanya’ya dikkat edin, eğer diğer devletler akıllı davranmazlarsa bu haliyle Almanya ikiye bölünecek ve bundan en fazla Rusya kazançlı çıkacak.’ dedi.”*³¹

Tarihî gelişim içinde, devletlerle imparatorlukların dağılma sürecine girebileceklerini veya ortadan kalkabileceklerini ve dünyada yeni dengelerin oluşabileceğini de çok iyi bilmektedir. Buradan hareket ederek, 1930’lu yıllarda, Rus İmparatorluğu bünyesinde 60 yıl sonra meydana gelecek gelişmeleri de görebilmiştir. Ayrıca bu gelişmeler karşısında yetkililerin, ülkemizin millî menfaatleri doğrultusunda, soydaşlarımızla ilgili nasıl bir plân, politika ve strateji takip etmelerinin zorunlu olduğunu belirtmiştir. Yani devletimiz açısından isabetli bir millî hedef, millî politika ve millî stratejiyi tespit ederek bunların hassasiyetle uygulanmasının mecburiyetini de vurgulamıştır. Bu konuya dair şu örneği vermek faydalı olacaktır:

1933 yılının **29 Ekim** gecesini yaşıyordu. Cumhuriyetimizin kuruluşunun onuncu yıldönümü büyük şenliklerle kutlanıyordu. Türkiye bir sevinç havasına bürünmüştü. Ankara’ya bu önemli günü kutlamak için yabancı ülkelere heyetler gelmiş, oteller, elçilikler bunlarla dolup taşıyordu. Ankara Palas’ın koca salonları, Ziraat Bankası’nın giriş holü, Türk Ocağı (bugünkü Etnografya Müzesi)’nin salonu kutlama vesilesiyle yerli ve yabancı davetlilerin ağırlandığı mekânlardı. Atatürk önce Türk Ocağı’nın salonunda, bunu takiben Ziraat Bankası’nın holünde yapılan kutlamalara katıldı. Sonra Ziraat Bankası Genel Müdürü’nün odasına geçti. Burada beraberindekilerle oturdu. Odada, Atatürk’ün başı üzerinde bir Türkiye haritası vardı. Karşısında oturanlara haritayı ve kuzey komşumuzu göstererek:

³¹ Ahmet Kabaklı, **Temellerin Duruşması**, (4. Baskı), İstanbul 1990, s. 52-53.

“Benim başımın üstündeki haritayı görüyor musunuz?” diye sordu.

“Evet Paşam ...” cevabını alınca:

“O haritada Türkiye’nin üstüne abanmış bir blok var, onu da görüyor musunuz?” diye ekledi. Bu sorusuna da:

“Evet, görüyoruz, Paşa Hazretleri ...” cevabını alınca konuşmasına şöyle devam etti:

“Hah, işte o ağırlık benim omuzlarımın üstündedir. Omuzlarımın üstünde olduğu için ben konuşmam. Düşünün bir kere, Osmanlı İmparatorluğu ne oldu? Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ne oldu? Dünyayı ürküten Almanya’dan bugün ne kaldı? Demek ki hiç bir şey sürgit değildir. Bugün ölümsüz gibi görünen nice güçlerden ilerde belki pek az şey kalacaktır. Devletler ve milletler, bu idrakin içinde olmalıdırlar. Bugün Sovyet Rusya dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını hiç kimse kestiremez. Tıpkı Osmanlı İmparatorluğu gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi parçalanabilir. Bugün elinde sınıksız tuttuğu milletler, avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşır. O zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim, bu dostumuzun idaresinde dil bir, inanç bir, öz bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız.

Hazır olmak, yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lâzımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevî köprülerini sağlam tutarak! Dil bir köprüdür, inanç bir köprüdür, tarih bir köprüdür. Bugün biz bu kitlelerden dil bakımından, gelenek, görenek, tarih bakımından ayrılmış, çok uzağa düşmüşüz. Bizim bulunduğumuz yer mi doğru, onların ki mi? Bunun hesabını yapmakta fayda yoktur. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız

gerekli ... Tarih bağı kurmamız lâzım, folklor bağı kurmamız lâzım ... Bunları kim yapacak? Elbette biz! Nasıl yapacağız? İşte görüyorsunuz, dil encümenleri, tarih encümenleri kuruluyor. Dilimizi, onun diline yaklaştırmaya ve böylece birbirimizi daha kolay anlar hâle gelmeye çalışıyoruz ... Tarihimizi ona yaklaştırmaya çalışıyoruz, ortak bir mâzi yaratmak peşindeyiz. Bunlar açıktan yapılmaz, adı konarak yapılmaz, bunlar devletlerin ve milletlerin derin düşünceleridir.

İşitiyorum, benim dil ile tarih ile uğraştığımı gören bazı kısa düşünceli vatandaşlar, 'Paşa'nın işi yok, dil ile, tarih ile uğraşmaya başladı.' Diyorlarmış ... Yağma yok ... Benim işim başımdan aşkın... Ben bugün ileri bir Türkiye kurmaya ne kadar çalışıyorsam, yarının Türkiye'sinin temellerini atmaya da o kadar dikkat ediyorum .*

Bu yaptıklarımız hiç bir millete düşmanlık değildir. Barıştan yanayız, barıştan yana kalacağız... Ama durmadan değişen dünyada, yarının muhtemel dengeleri için hazır olacağız...»³³

Atatürk'ün gerçekleri yansıtan bu sözleri, XX. yüzyılın sonlarında cereyan eden hadiseler ve milletlerarası ilişkiler hakkında bizleri büyük ölçüde aydınlatmaktadır. Yaptığı değerlendirmelerin isabet derecesinin büyüklüğü ise, bu bilgiye ulaşanlarda adetâ bugünleri yaşamış ve olaylarla gelişmeleri görmüş gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Soydaşlarımızla bütünleşmeyi sağlamak üzere *dil, inanç, tarih* ve *sosyo-kültürel* sahalardaki temasların kurulmasını önermesi de ilmî bir yöntemi teşkil etmektedir. Nitekim dil, inanç, sosyo-kültürel yapı ve tarih anlayışı gibi hususlar milletleri yaratan temel özelliklerdir. Bugün gelişmiş devletlerin, bu

* Bu paragraf, Atatürk'ün tarih anlayışından söz edilirken önceki sayfalarda kullanılmıştır. Bununla birlikte, yukarıdaki metnin ifade ve anlam bütünlüğünün korunması için aynı paragrafa yeniden yer verilmiştir.

³³ İsmet Bozdağ, **a.g.e.**, s. 139-143, (Atatürk'ün bu konuşmasına şahit olanlar arasında dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşti Aras, Dönemin Emniyet Genel Müdür Yardımcısı İhsan Sabri (Çağlayangil) ve dönemin Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Sebati Atman yer almaktadır).

alanlardaki faaliyetlerini sürdürmek için özel enstitü veya araştırma merkezleri kurduklarını ve büyük çaba harcadıklarını görüyoruz. Ayrıca 1991 yılında bağımsızlıklarını ilân eden Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan cumhuriyetleri ile Türkiye arasında, yıllarca, hatta asırlarca birbirinden ayrı kalmış Türklerin ortak bağlarını kuvvetlendirmek için, ilk adımlar Türk dili ve tarihi üzerine atılmıştır. Yani söz konusu çalışma; bütün Türkler tarafından tek alfabenin kullanılması, Türk ağız, şive ve lehçelerinin tamamını kapsayacak bir sözlüğün hazırlanması ve Türkçe'ye ortak niteliğin kazandırılması yönünde yoğunlaşmıştır. Aynı şekilde ortak tarihin yeniden yazılmasına ve sosyo-kültürel temasların en yüksek bir seviyede sürdürülmesine de önem verilmiştir. Buradan da, Atatürk'ün tavsiye ve talimatlarından bir kısmının 60 yıl sonra uygulanmaya başlandığı görülmektedir.

Atatürk'ün 1933 yılında yaptığı söz konusu değerlendirmesinden ise şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

1. Atatürk, konuşmasını yaptığı 1933 yılında, 60 yıl sonra Sovyetler Birliği'nde meydana gelecek gelişmeleri ve bu imparatorluğun dağılabileceğini tahmin etmiştir.

2. Muhtemelen cereyan edecek gelişmelerin karşısında nelerin yapılması gerektiğini ve soydaşlarımızla ilgili yürütülecek temaslarda öncelikle hangi tedbirlerin alınmasının lâzım olduğunu açıklamıştır.

3. Dış ilişkilerin ve soydaşlarımızla ilgili politikaların, iç kamuoyuna yönelik propaganda tarzında değil, millî amaçlara ulaşmak için, hedef toplum ve devletlere karşı yürütülmesinin gerektiğini işaret etmiştir.

4. Milletlerarası faaliyetlerin açıkça değil, gereken gizlilik derecesinde ve devlet ciddiyeti çerçevesinde sürdürülmesinin mecburiyetini vurgulamıştır.

Bu hususlar ise Ulu Önderimizin ileri görüşlülüğünü, büyük devlet adamı niteliğini ve yüceliğini inkâr edilemeyecek tarzda yeniden gözler önüne sermektedir.

Atatürk'ün 1933 yılında işaret ettiği gibi, devlet yetkilileri tarafından, milletimizin geleceği düşünülerek iç ve dışa yönelik millî amaç ve millî hedefler belirlenmelidir. Bunlara ulaşmak için ise millî politika ve millî stratejiler sağlıklı bir tarzda tespit edilerek uygulanmalıdır. Dünyadaki gelişmeleri yabancı radyo, televizyon, gazete haberlerinden öğrenmek, medyanın yönlendirmesine göre politikalar takip etmek veya gelişmeler karşısında sadece seyirci kalmaktan kaçınmalıyız. Devletlerarası ilişkilerin yürütülmesinde, komşularımız ve soydaşlarımızla ilgili meydana gelebilecek muhtemel gelişmeler karşısında, varsayımlardan hareket ederek çeşitli çözümler düşünülmeli, bunlara göre tedbirler alınmalıdır. Türkiye, değişen şartlar karşısında, ihtimaller dâhilinde önceden ne yapacağını belirlemelidir. Millî menfaatlerimizi ilgilendiren olaylar karşısında gafil avlanacak yerde, diğer devletleri yönlendirebilecek ve inisiyatifi elinde tutacak duruma gelmelidir. Türk milletinin kurtarıcısı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu ve Türk İnkılâbı'nın önderi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün icraatları, direktifleri ve değerlendirmeleri dikkate alınır ve uygulanırsa, Türkiyemiz, XXI. yüzyılda dünyanın önde gelen devletlerinden biri olacaktır. Bunun için de, başta Ulu Önder Atatürk'ün ülkü ve ilkelerinden aldığımız ilham ve büyük Türk milletinin tarihî derinliklerinden gelen bitmez tükenmez enerjisi olmak üzere her şeyimiz mevcuttur.